

ΤΟ ΚΩΝΙΣΜΑ

❖

Καταϊδρωμένος ο Πέτρος ο Τσαϊπάς ανέβηκε στον τράφο ν' αγναντέψει· δεν είχε δύναμη ούτε όρεξη να πάει μακρύτερα. Το λιοπύρι ήταν ανυπόφορο· έπεφτε και τρυπούσε τη σάρκα σαν βελονοβροχή. Τα στακάμενα νερά της Λάκκας έζεχναν και φαρμάκωναν. Ζερβόδεξα τ' αμπελοχώραφα, τα λιοστάσια, οι καλαμιώνες, τα βάτα κουρνιαχτισμένα κι άτρεμα φαινονταν πεθαμένα. Μα η ζωή ακολουθούσε υπομονητικά το δρόμο της. Φωνή της λαύρας χυνότανε ολούθε η φλυαρία του τζίτζικα και στο χωριό περνοδίναν οι στρατοκόποι. Όπως ο Τσαϊπάς βγήκαν κ' εκείνοι να ιδούν τη λιτανεία.

Ο Κώστας ο Αρλετής έφερε μιαν είδηση στο χωριό και το χωριό ανατρόμαξε. Ένα κόνισμα, λέει, βγήκε νύχτα στην ακρογιαλιά του Αϊ – Θανάση. Πούθ' ερχότανε, για πού πήγαινε, κανείς δεν ήξερε να ειπεί. Η αλήθεια είναι πως ερχόταν

ολόρθο στα κύματα. Μπροστά του ένα φως τρανό του φώτιζε το δρόμο. Έλαμπε το φως· μα πο πολύ έλαμπε το τίμιο το ξύλο. Περίγυρα το πέλαγο απέραντο και μελαψό ανάδευε με σύγκρυο. Ήρθε το κόνισμα και στάθηκα σιγά στον άμμο, κρύφτηκε σε μια βουρλιά. Και το φως κοντά του παραμόνευε. Κάποιο καλογεράκι σύρθηκε απάνω του και γνώρισε το θάμα. Το μάθαν', έτρεξαν οι καλογέροι, το πήραν στο μοναστήρι τους και το λιβανίζουν μερόνυχτα.

'Ετοι μίλησε ο Αρλετής και το χωριό ανατρόμαξε σύσπιτο. Θρησκευτικός ανεμοστρόβιλας εσήκωσε για μιας του λαού την αδιαφορία. Μικροί μεγάλοι είπαν πως είναι θάμα. Και συμφώνησαν όλοι πως το θάμα πρέπει να το πάρουν στο χωριό, τιμή και φυλαχτό του τόπου τους. Λίγο τάχα είναι να 'χεις έναν άγιο πατριώτη! Ψες βράδυ ακούστηκε, σήμερα κίνησαν όλοι και πάνε να το φέρουν. Οι καμπάνες από την αυγή σημαίνουν πρόσχαρα. Νήστεψαν, ντύθηκαν τα γιορτινά τους, κλείσανε τα μαγαζιά, έπαψε κάθε δουλειά, κάθε άλλη σκέψη και κάθε κουβέντα. Ήρθαν πάλι στου Θεού τη στράτα οι άνθρωποι.

Μόνον ο Τσαϊπάς σκέφτηκε να μείνει αδιάφορος. Πφ! ... θάματα δεν πίστευε αυτός. Ήταν φοιτητής –σπουδασμένος άνθρωπος. Είχε γνώση και κρίση· δεν ήθελε να πιστεύει παρά εκείνο που 'βλεπαν τα μάτια του –τα ίδια τα μάτια του!

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

Από τα πρώτα χρόνια της σπουδής του, ο Τσαϊπάς ήθελε να ξεχωρίζει από τους άλλους συντοπίτες του. 'Οχι μόνον τους αγράμματους συντοπίτες του, τους απλούς οξωμάχους, μα κι από τους σπουδασμένους ακόμη. Εκείνοι βγήκαν από το χωριό, σπουδασαν, έφαγαν τη ζωή τους στα βιβλία και σαν γυρίσανε πίσω έγιναν ένα με τους άλλους. Ακολούθησαν τυφλά την κοινωνική πρόληψη και τη γεροντική παράδοση. Κ' έτσι τι κάναμε! Α! 'Οχι! Ο Τσαϊπάς θα ξεφύγει. Θα γίνει κύριος του εαυτού του. Θα κλοτσοπατήσει το κάθε τι που δεν είναι σύμφωνο με τη γνώμη του. Και δεν είναι κανένα· εντελώς κανένα! 'Όλα στραβά και παράλογα. Κ' ήθελε όλα να τ' αλλάξει με το παράδειγμά του, με τα φεροίματά του και με τα λόγια του. Μα τα λόγια και τα φεροίματά του ήταν τόσο ξαφνικά που ετρόμαζαν τους χωριάτες· τους ξυπνούσαν την υποψία. Καθώς ήταν ριζωμένοι στις συνήθειές τους, έστεκαν αντίκρυ του ανήσυχοι και αγριεμένοι.

Ο Τσαϊπάς ούτε το φανταζότανε· μα και να το φανταζότανε λίγο τον έμελε. Φτάνει που πίστευε πως εκειό που έκανε ήταν και σωστό. Τώρα είπε ν' αρνηθεί το θάμα και τ' αρνήθηκε. Δε θα βγει από το σπίτι του, δε θα πάει πουθενά, δε θέλει να ιδεί τίποτα! ... Η συγκίνηση όμως του λαού τον ανησύχησε. 'Οσο πρόβαινε η μέρα τόσο βασανιζότανε. Δυο ψυχές και δυο

εποχές πάλευαν μέσα του. Το καμπάνισμα, οι προετοιμασίες, το σούσουρο που γινόταν έξω στους δρόμους και μέσα στο σπίτι του δεν τον άφηναν ήσυχο. Η αθέμελη άρνησή του άρχισε να κλονίζεται. Βαστάχτηκε ως τ' απόγιομα· τέλος νικήθηκε. Ντύθηκε βιαστικά, πεισμωμένος τώρα για ό,τι έκαμε, έτρεξε, ανέβηκε στον τράφο ν' αγναντέψει τη λιτανεία που έρχεται.

'Ένα βουνό από σκόνη μαυριδερή σέρνεται στο δρόμο, κυλιέται και προβαίνει οκνό, σαν άρρωστο. Ο ήλιος το χτυπά κατακέφαλα και το δείχνει θερίο παράξενο. Η χαίτη του κοκκινίζει και καίγεται. Κάποια σημάδια μέσα του σβήνουν και ξαναλάμπουν από στιγμή σε στιγμή, σβήνουν και ξαναλάμπουν σαν λεπίδες σπαθιών. Ακούεται βαρύς και βαθύς ο ανασασμός του, βαθύς και βαρύς σαν μακρινό μπουμπουνητό. Έπειτα ιχνογράφονται ανάερα σταυροί, ξεφτέρια, τόρτσες, φανάρια και χρυσοῦφαντα λάβαρα. Σε λίγο ξεχωρίζουν κεφάλια και ώμοι πλήθος, τουλούπες μαλλιά και γένια, πρόσωπα χλορά και μάτια θαμπωμένα, σαν αγιογραφία στον τοίχο βυζαντινού ναού. Άξαφνα ο κουρνιαχτός άνοιξε και πρόβαλαν τα παιδιά παιχνιδιάρικα· έπειτα φάνηκαν οι παπάδες με τα χρυσά τους άμφια, οι ψαλτάδες, ο δήμαρχος, οι προύχοντες και πίσω ο λαός. Ήταν όλοι ξεσκούφωτοι κ' έδειχναν μεγάλη ευλάβεια· νόμιζε κανείς πως όλοι τους ανατράφηκαν σε μοναστήρι.

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

Πέντε παλικάρια έφερναν στα χέρια τους μακρύστενη σανίδα, θαμπή, με πολλά σκαλίσματα. Αργοπατούσαν και τρίκλιζαν κι αγκομαχούσαν κάθε λίγο από το βάρος της σανίδας τα παλικάρια. Ο ιδρωτας όμπριζε* στα μέτωπά τους· μα την ήθελαν τέτοιαν αγγάρεια. Γύρω τους άλλα παλικάρια, της δουλειάς και της ταβέρνας παιδιά, ακολουθούσαν προσεχτικά, έτοιμα να πάρουν τη θέση τους.

- Κύριε ελέησον, μωρέ παιδιά! ... ακούεται βροντερή φωνή.

Είναι ο Κώστας ο Αρλετής, ο γλυκόφωνος ψάλτης του Αϊ-Δημήτρη· είναι φρεσκοξουρισμένος και παστρικαλλαγμένος σαν γαμπρός. Η χαρά του είναι μεγάλη κ' η περηφάνια του ακόμη μεγαλύτερη. Είναι δικό του το κατόρθωμα. Αν θα 'χει το χωριό θαματουργόν άγιο, σε κείνον θα το χρωστά. Αυτός έγινε –μνήστητί μου Κύριε! – το σκεύος του Κυρίου το εκλεχτό. Αν δεν ήταν αυτός, ποιος ξέρει; Μπορεί να το είχαν ακόμα οι νταυλοκαλογέροι και να κερδοσκοπούσαν με δαύτο...

Είχε πολλά χρόνια ψάλτης ο Κώστας ο Αρλετής· μα δεν ήταν περισσότερο από τους άλλους θρήσκος. Ήταν ψηλόσωμος, ροδοκόκκινος, αράθυμος και χαροκόπος παλάβρας· με τη φωνή του μπορούσε ν' αποστομώσει όλες τις καμπάνες του χωριού. Κι αυτό ήταν το καύχημά του, η περηφάνια του.

---

* όμπριζε=σκοτείνιαζε

Τη θέση του ψάλτη την αγαπούσε· αγαπούσε όμως και κάθε άλλη θέση που του έδινε αφορμή να δειξει τη φωνή του. Είτε στο στασίδι της εκκλησιάς, είτε στον πάγκο της ταβέρνας, είτε σε γάμου τραπέζι ήταν ίδιος και απαράλλαχτος. Σήκωνε τα μάτια ψηλά, πλάγιαζε το κεφάλι, έπαιζε ρυθμικά τα δάχτυλα κ' έχυνε αργυρά κύματ' από τα χείλη του, ευτυχισμένος όπως το πουλί απάνω στο κλαδί του. Τ' ήταν ο κόσμος τότε γι' αυτόν παρά ένα περιβόλι απέραντο, καταπράσινο και μοσκοβολισμένο περιβόλι! Και τ' ήταν αυτός παρά ένας και μονάχος τραγουδιστής, που έχυνε τη φωνή του όχι για τίποτ' άλλο παρά για να ξετυλίξει την ψυχή του στα ψηλά και μέσα της να πνίξει όλο το είναι του!

Είχε όμως κι από την εκκλησιά του μίαν απαίτηση· την ήθελε πρώτη και καλύτερη. Το χτίριο της μεγάλο και σοβαρότεις καμπάνες της πιο βροντερές, τους παπάδες της πιο καλοφορεμένους· τα κονίσματά της, τα ξεφτέρια, τους πολυέλαιους, το τέμπλο, τα μανουάλια πιο περίτεχνα. Κι αληθινά ήταν· δεν μπορούσε να 'χει παράπονο. Έμενε τώρα ν' αποχτήσει κ' ένα θαματουργόν άγιο. Και να, που βρέθηκε το κόνισμα! Ήρθε ακάλεστο, λες κ' ήξερε την ανάγκη και την επιθυμία του. Μα τώρα ενόμιζε πως ήταν υποχρεωμένος κι αυτός να φανεί άξιος· να κάμει όσο μπορούσε μεγαλύτερη την υποδοχή του.

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

Για τούτο δεν έπαινε να παρακινεί τους άλλους να δείξουν με
ξελαρυγγιάσματα τη χαρά τους.

- Κύριε ελέησον, μωρέ παιδιά!

- Κύριε ελέησον! ... Κύριε ελέησον! ... Κύριε ελέησον! ...

Βγαίνει αμέσως φωνή από το πλήθος και σκεπάζει τη φλυαρία του τζίτζικα. Βγαίνει και φαίνεται σαν να παρακαλεί και σύγκαιρα να προστάζει τον Κύριο για να το ελεήσει. Και σε κάθε βήμα της λιτανείας βγαίνουν και σμίγουν από τα χτήματα, από τους τράφους, από τα μονοπάτια άλλοι στρατοκόποι. Βγαίνουν παιδιά, μικρομάνες, γριές και γέροι, σαλίγκαροι του χρόνου κούτσα – κούτσα με τα δικανίκια τους. Άλλοι κρατούν κεριά, άλλοι σε κεραμίδες θυμίαμα κι άλλοι λάδι στις μποτιλίτσες τους. Σκύβουν ταπεινά, σταυροκοπιούνται, δακρύζουν οι γριές κι όλοι κοιτάζουν, ξανακοιτάζουν το κόνισμα. Κανείς δεν ξέρει τι άγιος είναι· κανείς δε νιώθει τι θάμα παρασταίνει. Μα όλοι αυθόρμητα κάνουν το σταυρό τους, σκύβουν το κεφάλι, μια φωνή και μια ψυχή φωνάζουν κάθε τόσο ρυθμικά και μονότονα:

- Κύριε ελέησον! ... Κύριε ελέησον! ... Κύριε ελέησον! ...

'Οταν η λιτανεία έφτασε κοντά στον Τσαϊπά, σήκωσε κ' εκείνος το χέρι να κάμει το σταυρό του. Μα δεν τελείωσε. Το κόνισμα τού φάνηκε παράξενο· κάθε άλλο παρά κόνισμα.

Δεν είδε παρά ένα δικέφαλον αητό με τα φτερά του ανοιχτά. Τα κεφάλια ζερβόδεξα με τη γλώσσα όξω και τα ράμφη γυριστά έδειχναν θυμό και αχορταγιά μεγάλη. Στα κεφάλια καθότανε κορόνα σταυροφόρα· κι άλλη κορόνα πιο μεγάλη τα 'σμιγέ από πάνω. Τα νυχοπόδαρά του κρατούσανε το Σκήπτρο και μια σφαίρα με σταυρό. Και κάτω από τα πόδια του μια κορδέλα ξεδιπλωμένη είχε απάνω της γράμματα παράξενα. Τριγύρω άλλα μικροσκαλίσματα χρυσαλειμμένα, πουλιά, βαγιόκλαδα και χοντρόρογα σταφύλια. Μα το μόνο σημάδι που μπορούσε να το κάμει σεβαστό ήταν οι σταυροί του. Τίποτ' άλλο. Ο Τσαϊπάς στάθηκε ακίνητος, μη ξέροντας τι να σκεφτεί και τι να κάμει. Ο κόσμος τον είδε κ' ένας με τον άλλον στύλωσαν όλοι τα μάτια καταπάνω του. 'Οπως έστεκε στο ψήλωμα το ανάστημά του ιχνογράφονταν στον ασπρογάλανο ουρανό, σαν μαύρο είδωλο που τρέχει λαός να πετροβολήσει!'

- Το καπέλο σου! βγήκε άξαφνα φωνή από το πλήθος.
- Το καπέλο σου! δευτέρωσε άλλη φωνή.
- Το καπέλο σου! . . . Το καπέλο σου! . . . Το καπέλο σου! . . .

Υποψιάστηκαν πως το 'κανε για περιφρόνηση και αγανάχτησαν όλοι. Μα περισσότερο απ' όλους ο Αρλετής. Την έπαιρνε κατάμουτρα την προσβολή. Του διαβόλου ο γιος! Έμαθε πέντε γράμματα και θαρρείς πως έγινε σοφός! Μωρέ,

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

καλά το λένε πως η Αθήνα έγινε για καταστροφή του τόπου! Στέλνουν τα παιδιά τους να ξεστραβωθούν κ' εκείνα δίνουν την ψυχή τους στο Σατανά! Αντί να γυρίσουν άνθρωποι, γυρίζουν κούκλες· αντί να 'ρθουν χριστιανοί, έρχονται αλούτεροι... Πού είναι τώρα ο μακαρίτης ο Τσαϊπάς να καμαρώσει το γιο του; Έφαε τη ζωή του απάνω στο τσαγκαρόσουβλο για να τον κάμει άνθρωπο και να, τον έκαμε και τον ξέκαμε!

- Κύριε ελέησον, μωρέ παιδιά! ... ξαναφώναξε.

Μα η φωνή του έσβησε ασυντρόφιαστη· ως και τα μικρά παιδιά έστεκαν άλαλα, κοιτάζοντας το φοιτητή με απορία και θυμό. Ο φάλτης αναψοκοκκίνισε. Δεύτερος μπάτσος πάλε αυτός! Κανείς δεν τον άκουε. Ο φοιτητής τού ύπαιρνε και τη δύναμη τον ρεζίλευε! Μα τι; Εκεί λοιπόν θα τ' αφήσουν το κόνισμα για να γίνει το κέφι του! Ή μην ήθελαν να κάμει έτσι το χέρι του και να τον κατεβάσει σωρό – κουβάρι από το ψήλωμα; Ο σκοπός είναι να μη φτάσει κανείς σε τέτοια.

- Κύριε ελέησον, μωρέ, το σταυρό σας! . . . εφώναξε με λύσσα αντιπατώντας το πόδι του.

- Κύριε ελέησον! . . . Κύριε ελέησον! . . . Κύριε ελέησον! εβγήκε τρανταχιό απ' όλα τα στόματα του λαού.

Ο φοιτητής αλαφιάστηκε σαν να βρυχήθηκε θάλασσα τριγύρω του. Έβγαλε βιαστικά το καπέλο του, έκαμε το σταυρό του,

A N D R E A S   K A P K A B I T S A S

κατέβηκε κι ακολούθησε τη λιπανεία με κεφάλι σκυφτό, παραπατώντας σαν υπνοβάτης.

- Τη υπερμάχω στρατηγώ τα νικητήρια! . . . εχύθηκε μελωδική η φωνή των παπάδων.

Κ' η λιπανεία τράβηξε πάλι το δρόμο της.

Δεν πέρασε πολλή ώρα κι ο Τσαϊπάς αιστάνθηκ' ένα χέρι να περνά στο μπράτσο του και δυο μάτια να τον κοιτάζουν παράξενα και περιγελαστικά.

- Πώς σου φαίνεται;

'Ηταν ο Σταθόπουλος, παλιός αριψαθητής και συνφοιτητής

του παρα στα ινορίκα.' Ήταν νεός ψωτήρος, κομφονιτυμένος, με φηλά κολλάρα και λαιμοδέτη κόκκινον. Από τότε που γράφηκε φουτηής, φάνηκε το μέλλον του· βγήκε στον κόσμο θαρρειά, ανακατώθηκε με τους χωριάτες στο κρασονουσλειό και στον καφενέ κι άρχισε να συχνάζει στο ειρηνοδικείο· το δεύτερο χρόνο, χωρίς να πατήσει διόλου στο Πανεπιστήμιο, έκανε το δικολάβο. Κ' είχε δουλειές, ου, πάρα πολλές δουλειές. Κανενός δε χάλαε την καρδιά· ποτέ δεν έλεγε πώς έχει άδικο ο πελάτης του ή πώς θα γάσει τη δίκη. 'Όλα μέλι – γάλα τα 'βρισκε κ' οι χωριάτες ήταν ενθουσιασμένοι μαζί του. Τέλος πάντων! Να που βρέθηκε κ' ένας άνθρωπος για τη φιώχεια. Δεν έβλεπον την ώρα πότε να 'ρθει σε ηλικία για να τον βγάλουνε βουλευτή.'

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

- Μωρ', τι ναι τούτο; τον ρώτησε ο Τσαϊπάς μόλις τον είδε κοντά του.

- Ξέρω κ' εγώ· έκαμε κείνος ανασηκώνοντας τους ώμους· ξέρω κ' εγώ; Μα κόνισμα βέβαια δεν είναι.

- Και δεν το λες, λοιπόν!

- Σσ. . . του σφύριξε ο Σταθόπουλος στ' αυτή. Μυαλό θα βάλεις στην κολοκύθα τους; Να το ειπώ; Και ποιος τολμάει; Ξέρεις τι έγινε στον Αϊ – Θανάση;

- Τι;

- Μόλις μας είδαν οι καλόγεροι, κατάλαβαν το σκοπό μας και πυροβόλησαν στο σωρό· πλήγωσαν μάλιστα και τον Κουφό στον ώμο. Ρίχτηκαν όμως ετούτοι απάνω τους· άστραψαν κάννες, ποτόλες, έπεσαν πέτρες που κλείστηκαν οι καλογέροι περίτρομοι στα κελλιά τους. Άνοιξαν τότε την εκκλησία, έσπασαν τις εικόνες, αναποδογύρισαν την Άγια Τράπεζα ως που βρήκαν το κόνισμα. Και πού το βρήκαν θαρρείς; Κάτου από ένα σωρό κλήματα. Εκεί το 'χε πεταμένο η ευλάβεια των καλογέρων! Η αλήθεια είναι πως μόλις το είδαμε στο φως, όλοι σταθήκαμε δίβουλοι. Μα για μια στιγμή· έπειτα το άρπαξαν στα χέρια, έβαλαν τους παπάδες μπροστά και να μας. Ούτε ξέρουμε τι κάνουμε.

- Μα ο δήμαρχος. . . εψιθύρισε ο Τσαϊπάς.

- Τι δήμαρχος! . . . Αν μίλαε, θα τον έπαιρναν με τις πέτρες.

Ο Τσαϊπάς κοίταξε για μια στιγμή το φίλο του κατάματα· έπειτα έσκασε στα γέλια. Εγέλασε τόσο δυνατά που ο δικολάβος αναγκάστηκε να φύγει από κοντά του. Πίσω μου, Σατανά! Με παλαβούς δεν είναι να καταπιάνεται κανείς! Έτσι, φίλε μου, προσβάλλεις το θρησκευτικό αίστημα τ' αλλουνού! Ν' αγριέψει ο κόσμος και να 'χουμε φασαρίες! . . . Έτρεξε πίσω από τους παπάδες, δίπλα στο κόνισμα κ' έδειχνε μεγάλη κατάνυξη. 'Όταν φώναζε το πλήθος το «Κύριε ελέησον!» άνοιγε το στόμα, το φώναζε κ' εκείνος δυνατά, ρυθμικά και μονότονα. Μόλις άρχιζαν τα σταυροκοπήματα, τ' άρχιζε κ' εκείνος και δεν έπαυε αν δεν έπαυαν πρώτα οι άλλοι. Ήρθαν μάλιστα στιγμές που φάνηκε πρόθυμος να πιάσει το κόνισμα, να κοπιάσει κι αυτός για τη Χάρη του.

- Τρομώ και λέω το διάολο έχουμε μαζί μας! . . . είπε δυνατά ο Αρλετής, φουρκισμένος για τα γέλια του Τσαϊπά.

Εκείνος δεν ταράχτηκε καθόλου· ο θυμός του σήκωσε κάθε άλλο αίστημα. Τι διάβολο! Σάπισε λοιπόν αυτός ο τόπος! Αν το 'παιρναν τουλάχιστον όλοι για κόνισμα, δεν θα είχε κανείς αντιλογία. Έφτανε η τυφλή πίστη να τους δικαιώσει. Ή αν το 'παιρναν για σημάδι άλλης εποχής, της πεθαμένης Αυτοκρατορίας μας, πάλι καλά. Εύγε τους και τρισεύγε τους. Μπορεί να ξύπναγαν μ' αυτό οι παλιές ελπίδες· ίσως να

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

γινόταν δίστομο σπαθί η κοψάμενη συνείδηση. Ποιος ξέρει;
Μα όχι τίποτ’ απ’ αυτά. Λείπουν κ’ η τυφλή πίστη και το
μεγάλο τ’ όνειρο. Λείπουν, έσβησαν, πάνε. Κ’ ίσως δε θα
ξαναγυρίσουν ποτέ! Έμεινε και θα μείνει στον τόπο η φευτιά,
η ραθυμιά, η βαγαποντιά! Να ο δήμαρχος, ο δικηγόρος, ίσως
κ’ οι παπάδες που στηθοδέρνονται και σταυροκοπούνται
μπροστά στο παλιοσάνιδο. Και γιατί; Γιατί δεν έχουν το θάρ-
ρος ν’ αντικρίσουν το ψέμα, ν’ ανοίξουν τα μάτια των τυφλών,
να χαλάσουν το κέφι μερικών πεισματάρηδων. Να η μεγάλη
αρρώστια, να ’τηνε. Αντί να σύρουμε το λαό με το μέρος μας,
πάμε μεις με το δικό του.

Ο Τσαϊπάς σήκωσε τα μάτια ψηλά σαν να ζητούσε συχώ-
ρεση για του χωριού του την ντροπή. Όταν τα χαμήλωσε, πέσα-
νε άθελα στο κόνισμα. Η σανίδα ντυμένη στις χρυσαλοιφές,
κυκλωμένη με του λαού το σεβασμό, ερχόταν επάνω στο ζωντα-
νό θρόνο της με κάποια κωμική αξιοπρέπεια. Ο φοιτητής αγα-
νάχτησε. Νόμισε πως το ξύλο ανάμπαιζε τη θρησκεία του· τους
παπάδες και το λαό, τα λιβάνια και τα λάβαρα, όλα τ’ αναγέ-
λαε. Του ήρθε να φωνάξει, να διαμαρτυρηθεί. Είπε να χυθεί
απάνω του, να τ’ αρπάξει από τα χέρια των παλικαριών και να
το ποδοκυλήσει χάμου, μέσα στον κουρνιαχτό και τις καβαλί-
νες. Είπε· μα δεν έκαμε τίποτα. Τα πόδια του δε θέλησαν να

πάνε μπροστά· τα χέρια του έμειναν κάτω κρεμασμένα. Τόσο που αν είχε πρόληψες ο Τσαϊπάς, θα νόμιζε πως το κόνισμα άρχισε απ' αυτόν τα θάματά του. Μα δεν ήταν τέτοιος κ' ήξερε καλά τον εαυτό του. Ο ραγιάς ήταν ακόμη στο αίμα και του αλυσόδενε τη θέληση. Ναι, δυστυχώς! Το σκαρί κ' εκείνού δεν ήταν διαφορετικό από το σκαρί των άλλων, όχι! . . . Κ' έξω φρενών για την αρρώστια του, γύρισε το θυμό εναντίον του. Εχώριζε το είναι του σε δύο, άδραζε ένας τον άλλον από το λαιμό, τον έσφιγγε με λύσσα, τον έφτυνε κατάμουτρα, θέλοντας να πλύνει την ντροπή από πάνω του.

- Άτιμε! Ταρτούφο! . . . Θεομπαίχτη! . . . εψιθύριζε.

Η λιτανεία ωστόσο ακολουθούσε το δρόμο της. Τώρα προχωρούσε μέσα στο χωριό, από τους κεντρικούς δρόμους. Το λιοπύρι άναβε τα καύκαλα. Ο κόσμος έτρεχε από πίσω καταϊδρωμένος, κατασκονισμένος, μισοπαράλυτος. Και δεν έπαινε να φωνάζει κάθε τόσο ρυθμικά και μονότονα:

- Κύριε ελέησον! . . . Κύριε ελέησον! . . . Κύριε ελέησον! . . .

Έτσι έφτασε στο σταυροπάζαρο· ερμιά στο δρόμο· τα μαγαζιά όλα κατάκλειστα. Πέρασε το γεφύρι του Τζαφέρη και χύθηκε σαν πλημμύρα στην πλατεία του Αϊ - Δημήτρη. Η εκκλησία με τις αρχαίες κολόνες της μυρτοστολισμένες, έδειχνε χαρά μεγάλη· φαινόταν, να, στην πόρτα πως περίμενε

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

τον ερχομό του. Το καμπαναριό έχυνε κλαγγή ακατάπαυστη σαν να του 'λεγε ανυπόμονα· έλα!

- Γκλαν - γκλαν! . . . Γκλαν - γκλαν! . . . Γκλαν - γκλαν! . . .

Η λιτανεία σκόρπισε αμέσως. Τα παιδιά που κρατούσαν τις τόρτσες, τα ξεφτέρια, τα μανουάλια, τα λάβαρα χύθηκαν με φωνές και κακό στο νάρθηκα σαν να κυρίεψαν οχύρωμα. Γοργά τ' ακολούθησαν οι παπάδες, οι ψαλτάδες, ο δήμαρχος, η αρχοντιά. Σφούγγιζαν με τα μαντίλια τον ίδρωτα, αερίζονταν με τα καπέλα τους, ξεκούμπωνταν τα ρούχα τους και λαχάνιαζαν βαριά κι αποσταμένα. Μερικοί, όπου βρίσκανε ίσκιο, πέτρα ή ξύλο, σωριάζονταν απάνου, τέντωνταν τα πόδια τους· κοίταζαν με λύπη τα χαλασμένα παπούτσια τους, τις ματωμένες γάμπες τους. Βαθύ ξανάσασμα έβγαινε από τα στήθη ολουνών που τέλειωσαν. Πάει κι αυτό! Κάμποσοι αργαστηριάρηδες έφευγαν με τα κλειδιά στα χέρια για ν' ανοίξουν τ' αργαστήρια τους, να πάσουν πάλε τη δουλειά. Άλλοι που το πρωί δε σκέφτηκαν πως μπορούσε να πεινάσουν, ρώταγαν τις γυναίκες τους αν μαγέρεψαν τίποτα. Την ώρα όμως που το κόνισμα άγγιζε σχεδόν στην πόρτα της εκκλησιάς, μια φωνή τρεμάμενη, μα δυνατή ακούστηκε:

- Σταθείτε!

'Ολοι πάφανε αμέσως· κόπηκαν οι ψαλμοί στη μέση· στάθηκε καθένας στη θέση του, όπως βρέθηκε.

Ήταν ο Τσαϊπάς που έβγαλε τη φωνή· δεν μπόρεσε να κρατηθεί περισσότερο. Μα σαν να τρόμαξε από την ίδια του φωνή, στάθηκε κατακίτρινος, με το χέρι απλωμένο στην πόρτα, με τα μάτια γουρλωμένα· τα μαλλιά του ήταν άνω κάτω. Οι χωριάτες τον κοίταζαν· τον ρωτούσαν τι τρέχει. Τους κοίταζε κ' εκείνος δίχως να μπορεί να βγάλει λέξη. Επιτέλους συνήρθε, κατέβασε το χέρι του, χαμογέλασε κ' είπε με φωνή παρακαλεστική·

- Σταθείτε, βρε παιδιά.... Κάμετέ μου τη χάρη ν' ακούστε και μένα... Δεν το θέλω για τον εαυτό μου· για σας το λέω, για την ψυχή σας, για την ψυχή όλων μας. Λέω να τ' αφήσουμε όξω· να, στο κελλί, ως που να ιδούμε... Λέμε πως είναι κόνισμα· μ' αν δεν είναι; Τι θα γίνει τότε; Τι θα μας φάλουν τ' άλλα τα χωριά;

Ένας δισταγμός ζωγραφήθηκε αμέσως σε πολλά πρόσωπα· μερικοί κούνησαν το κεφάλι: σύμφωνοι. Ακούστηκαν και ψιθυρίσματα. Εκείνοι που βάσταγαν τη σανίδα έσκυψαν και την απίθωσαν χάμου, την ακούμπησαν σε μια κολόνα κι ανακλαδίστηκαν να διώξουν την κούραση. Άλλοι που ήταν όξω από το νάρθηκα σήκωσαν τα χέρια στο καμπαναριό για να πάψει το καμπάνισμα. Και χύθηκε τόση ησυχία, θλιμμένη ησυχία, λες και σταμάτησε άξαφνα η ζωή.

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

Μα τότε βαριά και θυμωμένη ακούστηκε η φωνή του Αρλετή.

- Να κεφάλι! . . . είπε δείχνοντας με τη χερούκλα του το φοιτητή. Τόσος λαός εδώ και δεν ξέρει τι κάνει· ήρθε του λόγου του να μας βάλει μυαλό.

- 'Οχι να σας βάλω μυαλό· είπε ο Τσαϊπάς δειλά· να ειπώ το σωστό.

- Το σωστό! εφώναξε αγριοκοιτάζοντάς τον ο Αρλετής, το σωστό! Πού το 'βρες, μωρέ, το σωστό. . . Μην το 'φερες από την Αθήνα μαζί με τα κολλαράκια σου!

Ξέσπασαν όλοι στα γέλια· ο δήμαρχος, οι παπάδες, οι ψαλτάδες, ο λαός, όλοι γέλασαν με την καρδιά τους. Οι γυναίκες γύρισαν τα μούτρα τους αλλού, χαχάνιζαν κ'εκείνες πίσω από τα μαντίλια τους. Κ'έπειτα μια στιγμή ο λαός αγρίεψε. Μωρέ, μυαλό ο μπαγάσας! . . . Εκείνοι ξεθεώθηκαν για να το φέρουν· άφηκαν το μεροκάματό τους, έχυσαν αίμα για τη Χάρη του και τούτος έρχεται τώρα να τους πει πως δεν είναι κόνισμα! . . . Σούσουρο έγινε, βρισιές ακούστηκαν, γρόθοι σηκώθηκαν φοβεροί.

- Το καλό που σου θέλω να φύγεις· του είπε μυστικά ο Σταθόπουλος, τραβώντας τον έξω από το πλήθος.

Ο Τσαϊπάς σήκωσε το κεφάλι περήφανα. Τ'έκαμε λέει;
'Οχι θα σταθεί, θ' αντιμιλήσει, θα τα βάλει μ' όλους ως που να

τους ξεστραβώσει. Μα δεν μπόρεσε να βγάλει λέξη· στόμα είχε, μιλιά δεν είχε.

- Πάμε, του ξαναείπε ο Σταθόπουλος.

Εκείνος έσκυψε το κεφάλι, σούφρωσε τα φρύδια του, άφησε να τον σύρει ο φίλος του.

- Ήλιος! φώναξαν δυο τρία παιδιά στο διάβα του.

- Ούθε το πρώτο μου παπούτσι! . . Ούθε το πρώτο μου παπούτσι! . . φώναξε δυνατά ο Αρλετής.

Ο αντίλαλος του νάρθηκα αδερφώθηκε και κείνος με τη βάναυση φωνή του ψάλτη.

- Παπούτσι... παπούτσι! . .

- Ελάτε, ρε παιδιά· βοηθάτε να τελειώσουμε· είπε ο Αρλετής πιάνοντας το κόνισμα.

Κανείς δεν έσκυψε· όλοι έμειναν άφωνοι, τηράζοντάς το σαν να ζητούσαν τη γνώμη του. 'Επειτ' άρχισαν να το ψηλαφάνε, να το γυρίζουν μπρος - πίσω, να το ξετάζουν, για να μάθουνε το νόημά του. Έλεγαν χίλιες γνώμες μυστικά και φανερά, έβγαζαν διάφορα συμπεράσματα· μα κανένα δεν πίστευαν πως ήταν σωστό. 'Ο, τι έλεγε ο ένας, αμέσως άλλος το πολέμαε. Άρχιζαν ν' αντιφέρονται, να στενοχωριούνται και μυστικά να θυμώνουν μ' εκείνο που τους έβαλε σε μπελάδες. Ποιος ξέρει; Τάχα δεν ήταν όργανο του Σατανά κ' ήρθε να

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

τους ρίξει σε σύγχυση; Τι διάβολο! Αν ήταν αληθινός Ἅγιος,
το χωριό τους θα 'βρισκε να κονέψει! . . .

- Πού ήσουνα, κυρ-Γερόλυμε! φώναξε ἀξαφνα ο δήμαρχος· έλα, βρε αδελφέ, να μας χωρίσεις· μπλέξαμε στα καλά με
τούτο το διάβολο! . . .

Μα συνήρθε αμέσως κι ἀρχισε τα σταυροκοπήματα.

- Φτου! . . . φτου! . . . Προσκυνώ τη χάρη του. . . Με κόλασε ο τρισκατάρατος!

Γέλασε το πλήθος δυνατά με το πάθημα του κυρ-δήμαρχου.
Ἐπειτα ἔκαμε τόπο κι ανέβηκε οκνά τη σκάλα ο Γερόλυμος ο Προβατάς. Ἁταν ἐνας γέρος νησιώτης κοσμοπερπατημένος και πολυκάτεχος. Η τύχη τον ἐριξε στο χωριό κι ἐμειν' εκεί από χρόνια, σαν ξύλο παντοπλάνητο που κατακάθεται σε μιαν ακρογιαλιά ώστε να σαπίσει και να διαλυθεί. Από τα λόγια του κι από τα φερσίματα - μπορεί κι από τ' ἀγνωστα περασμένα του - είχε καταντήσει σεβαστός και πολυζήτητος. Μόλις τον είδαν κι ανάσαναν όλοι· σκέφτηκαν πως δίχως ἄλλο θα τους βγάλει από τη στενοχώρια. Παραμερίσανε για να ιδεί το κόνισμα. Εκείνος μόλις το είδε σούφρωσε τα χείλη του και γύρισε τις πλάτες.

- Λοιπόν; ρώτησαν δυο-τρεις ανυπόμονα.

- Στολίδια της πρύμης· είπε σιγά· στολίδια καραβιού· -
πάρτε το.

'Ολοι χλόμιασαν και χαμογέλασαν σύγκαιρα· όλοι τους κοίταξαν περίλυπα σαν να 'παιρνε μαζί του την ελπίδα τους. Οι παπάδες μπήκανε στην εκκλησιά τρεχάτοι, γονάτισαν καταμεσής και σήκωσαν τα χέρια σε δέηση. Ήμαρτον, Θεού – μη μας συνεριστείς! ... Το πλήθος άρχισε να σκορπά.

- Μα είσαι βέβαιος, γερο-Προβατά; τον ρώτησε λυπημένα ο Αρλετής. Για κοίτα το καλά· μην κάνεις λάθος;

- Τι λάθος, αδερφέ Κωνσταντή; Είναι στολίδι από ρούσικο καράβι· βασιλικό καράβι! Να δε διαβάζεις τα γράμματα; Πέτρος ο Μέγας· έτσι γράφει απάνου...

Ο Αρλετής εσταύρωσε τα χέρια, έγυρε το κεφάλι κ' έμειν' εκεί άφων' άλαλος για πολλή ώρα. Απελπισία κυρίεψε την ψυχή του σαν να 'βλεπε την εκκλησιά του γκρεμισμένη. Μωρέ! Ποτέ δεν το 'λπιζε να πάθει τέτοιο ρεζιλίκι το χωριό! ... Άξαφνα του φάνηκε πως τα κεφάλια του αγτού κουνήθηκαν από τη θέση τους, κουλουριάστηκαν και κάμανε μαζί μια προσωπίδα μεγάλη. Τι μεγάλη προσωπίδα και τι παράξενη! Έπιανε όλο το χωριό. 'Οχι μόνο το χωριό, μα και τ' άλλα περίγυρα, την Πάτρα και τον Πύργο, ακόμη και τη Ζάκυνθο. Κι όσο πήγαινε όλο μεγάλωνε. Μεγάλωνε δεξιά, μεγάλωνε ζερβά, κάτου και απάνου, ως που σκέπασε ωιμένα! ... όλη την Ελλάδα. Και κοίταζε τον Αρλετή πεισματικά με τα κούφια

Τ Ο Κ Ο Ν Ι Σ Μ Α

μάτια της· τον κοίταζε και γελούσε, τον κοίταζε και χαχάνιζε σαν γριά ξεμωραμένη και μονοδοντού.

- Α, σιχτίρ! ... είπε δίνοντάς του μια κλοτσιά.

Η σανίδα έτριξε στη θέση της, κουνήθηκε πέρα – δώθε κ' έπεσε πλατσ! στο χώμα. Ένα σύγνεφο από σκόνη σηκώθηκε και σκέπασε όλα τα πάντα.

- Π' ανάθεμά σε! Μου 'φαγες την πλάτη ως που να σε φέρω! είπε κάποιος πιάνοντας τον ώμο του.

Και του 'δωκε άλλη κλοτσιά. Τότε όλοι άρχισαν να το κλοτσούν, να το ποδοκυλούν στο χώμα σαν παλιοκούρελο. Δεν είχαν θυμό μαζί του. Ένιωθαν μόνο μια παιδιάστικη ορμή να το λερώσουν, να το ασχημύνουν, να το ταπεινώσουν περισσότερο. Το χτυπούσαν με λάσπες, με πέτρες και με βύσσαλα*. Το 'στεναν ορθό και τ' άφηναν να πέσει με πάταγο, ξεκαρδισμένοι στα γέλια. Ανάμπαιζαν τα «Κύριε ελέησον», τους φαλμούς τα στραυροκοπήματα, τα θάματα και τη φύλαξη που πρόσμεναν από δαύτο. Έπειτα, σαν απόστασαν από τα γέλια και τα χάχανα, το σήκωσαν στα χέρια και με σαπιρικά φαλμολογήματα το 'φεραν και το πέταξαν στο Στρεμμενό, σαν ψοφήμι.

- Να στις δόξες σου! ... είπε ο Αρλετής.

---

* βύσσαλα=βότσαλα